

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΕΙΚΟΣΤΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ – ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1936

Ε.Υ.Δ. ΠΕΤ. Κ.Ε.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

Boeck, τὸ Schmith, τὸ Fölker κἀ. ἕξη ἑξάμηνα. Ἄκουσε φιλοσοφικά καὶ στὴ Λειψία, δὴ ἑξάμηνα. Πῆρε τὸ δίπλωμά του τὸ 1847. Ἦρθε στὸ νησί καὶ ἀνάλαβε τὸν ἴδιο χρόνον τῆ διεύθυνση καὶ διοργάνωση τῆς Σχολῆς. Σὲ λίγο ἡ Σχολὴ πῆγε μπρός. Εἶχε προσωπικό, εἶχε πολλές τάξεις, εἶχε πολλοὺς μαθητῆς. Δούλευε καλά. Μὰ ἡ κατάσταση δὲ βοήθησε καθόλου τὸ Λαίλιον. Οἱ Ἐφορίες ἀρχίσανε τὰ αἰώνια κομματικά. Ἡ προθυμία ἔλειψε. Ἡ Σχολὴ μὲρα μὲ τὴ μὲρα πῆγαινε πίσω. Μὲ πόση στενοχώρια ζοῦσε τὴν κατάσταση αὐτὴ ὁ Λαίλιος! Τοῦ κόψανε καὶ τὸ μιστό. Τὸ 1850 μὲ τὴν καταστροφὴ ἡ Σχολὴ πῆγαινε γιὰ κλείσιμο.»

Ἀναγκάστηκα νὰ μεταφέρω ἐδῶ ὅλο αὐτὸ τὸ κομμάτι, γὰρ νὰ δεῖξω ποῖο εἶναι τὸ ὄψος τοῦ κ. Βαλέτα στὶς περισσότερες σελίδες τῶν μελετῶν του. Βέβαια, ὁ βραχυπερίοδος λόγος ἔχει ἐνάργεια καὶ ζωηρότητα. Σὲ μιὰ ἐπιστημονικὴ ἐργασία ἄρα πρὲς νὰ τὸν χρησιμοποιεῖ κανεὶς μονάχα ὅπου εἶναι ἀπαραίτητος. Γιατί, διαφορετικά, τὸ κείμενο καταντᾷ τηλεγραφικὸ νομίζει ὁ ἀναγνώστης, πὼς ὁ συγγραφεὺς καταγίνεται νὰ δίνει ὁλοένα ἐμπορικὰ παραγγελίες. Ἄλλωστε, εἶναι καὶ χρέος τῆς ἐπιστημονικῆς μας πεζογραφίας νὰ πλάσει τὴ δημοτικὴ σύμφωνα μὲ τὴν ἀπαιτήση τῶν συνθετώτερων νοημάτων πού ἀναγκαστικά θέλει νὰ ἐκφράσει. Ἡ λογοτεχνία μας ἐκφράζεται τὸ περισσότερο μὲ τὴν παρατακτικὴ σύνδεση τῶν προτάσεων καὶ τὴ συχνὴ στίξη παίρνει σχεδὸν ἀτόφια τὴ σύνταξη ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ λαοῦ, πού εἶναι πάντα ἀπλὸς καὶ στὴ σκέψη του καὶ στὴν ἐκφρασί του. Μὰ τὸ στάδιο τοῦτο, τὸ προδρομικὸ, πρὲς νὰ τὸ ξεπεράσουμε, ἂν θέλουμε νὰ δημιουργήσουμε μιὰ γλῶσσα πραγματικὰ καλλιεργημένη καὶ ἱκανὴ νὰ ἐκφράσει ὀλόκληρην τὴν πνευματικὴ δραστηριότητα τοῦ ἔθνους. Ἐπιμένω στὴν ἀποψη αὐτῇ, γιατί νομίζω πὼς ἔχουν χρέος νὰ τὴν προσέξουν νέοι φιλόλογοι τῆς ἀξίας τοῦ κ. Βαλέτα.

Θὰ ἤθελα νὰ προσθέσω ἀκόμα πὼς ὁ κ. Βαλέτας δὲ μᾶς δίνει στὰ τρία αὐτὰ φυλλάδιά του παρὰ γοργὰς σκιαγραφίες, πού δικαιολογοῦν, ἐν μέρει μονάχα, καὶ τὸ ὄψος του. Οἱ πηγές καὶ τὰ βοηθήματα πού κατέχει τοῦ ἐπιτρέπουν, χωρὶς ἀμφιβολία, νὰ ἐτοιμάσει μιὰ συνθετικώτερη ἐργασία πού θὰ μπορούσε νὰ ἐπεκταθεῖ σ' ὅλο τὸ μῆκος τῆς ἱστορίας τῶν γραμμάτων στὴ Λέσβο κατὰ τὴν περίοδον τῆς Τουρκοκρατίας. Ἡρόκειται, βέβαια, γιὰ μιὰ κοπιαστικὴ προσπάθεια καὶ θάχαριστη σὲ πολλά, γιατί δὲν εἶναι λίγα ὅσα πρὲς νὰ ξεκαθαριστοῦν καὶ γιατί ἀκόμα ἡ συγκομιδὴ τῆς ζωντανῆς δημιουργίας, πού θὰ εἶχε κανεὶς ν' ἀπολαύσει, θὰ ἦταν ἐλάχιστη. Μὰ δὲ βρῶ μικρὴ τὴν ἱκανοποίησιν τοῦ ἱστορικοῦ, πού θὰ μπορούσε ἔτσι νὰ φωτίσει μὲ τὸ φῶς τῆς ἐρευνας καὶ τῆς ἱστορικῆς ἀλήθειας τὰ πρόσωπα καὶ τὰ περιστατικά πού διατήρησαν ἄσβεστη τὴ δίψα τῆς γνώσεως καὶ ἀδιάκοπη τὴν πνευματικὴ καλλιέργεια σ' ἐν' ἀπὸ τὰ πολυτιμότερα τμήματα τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

I. M. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

Ἔργον Περάνθη : «Κώστας Κρυστάλλης».

Εἶναι συμπαθητικὸ καὶ διαβάζεται μ' ἐνδιαφέρον τὸ βιβλίον τοῦ κ. Ἔργον Περάνθη γιὰ τὸν Κώστα Κρυστάλλη. Ἴσως δὲν φέρνει πολλὰ πράγματα καινούρια· ἀλλὰ στὸ βιογραφικὸ αὐτὸ σκίτσο, ὅπου ἀνακαταίνονται γράμματα καὶ κρίσεις καὶ ἀναλύσεις ἐργῶν καὶ περιχοπὲς σὲ μιὰ ἀνεπιτήδευτη ἀτμηλησία πού ἔχει ἓνα δικὸ τῆς ρυθμὸν, περνᾷ κάτι θεομὸ καὶ κάτι ζωντανὸ ἀπὸ τὴν ψυχὴ καὶ ἀπὸ τὴν σκέψιν καὶ ἀπὸ τὴν τόσο καθηκτικὴ ἱστορία τοῦ ἡπειρώτη ποιητῆ, πού ποιὸς ξέρει τί ἔργο θὰ μᾶς ἔδινε ἂν δὲν ἐρχόταν ὁ θάνατος μὲ τέτοια βία νὰ κόψῃ τὸ νῆμα τῆς ζωῆς του. Στὸ βιβλιαράκι τοῦ κ. Περάνθη παρακολουθοῦμε τὰ μαθητικὰ χρόνια τοῦ ἡπειρώτη ποιητῆ — τρίτου ἡπειρώτη μετὰ τὸν Βηλαρά καὶ τὸν Ζαλοκώστα — στὰ Γιάννενα, ὅπου ἐγραψε τὰ πρῶτα του ποιήματα, τὶς «Σκιῆς τοῦ Ἄδου» καὶ ἀπ' ὅπου ἔφυγε κρυφά, καταδιωκόμενος ἀπὸ τὴν τουρκικὴ ἀστυνομία· καὶ ὕστερα τὸν ἐρχομὸν του στὴν Ἀθήνα, καὶ ὅλες τὶς ἀτελείωτες, ἐξαντλητικὰς τῶν προσπαθειῶν γιὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ ἓνα κομμάτι ψωμί, τὴν πρόσληψίν του ἀπὸ τὸν κ. Δαμβέργην στὸ περιοδικὸν «Ἡ Ἑβδομάς», ἔπειτα τὸ διορισμὸν του στὴν ἐταιρεία Σ.Π.Α.Π. καὶ τὴν ἀπόλυσή του, ὅταν ἔφυγε σὲ ταξίδι στὴν Εὐρώπην ὁ προστάτης τοῦ ἡπειρώτη τότε διευθυντῆς τῆς Ἐταιρείας Δούμας, καὶ τὴν ἀρρώστειαν του, καὶ τὴ λαχτῆρα του ὅπως-ὅπως, πρὶν φύγη, κάτι ἀπὸ ὅ,τι ἔκλεινε στὰ στήθη του νὰ πῆ, καὶ τὴν ἐπιτυχίαν του μὲ «Τ' Ἀγροτικά» καὶ «Τὰ Τραγοῦδια τῆς Στάνης», τέλος, τὸν τόσο πρόωρον καὶ τραγικὸν θάνατόν του. Ζωὴ δραματικὴ, πού σοῦ φέρνει κάποτε ρίγος ἢ μαυρίλα τῆς, ζωὴ φτωχὴ, ἀδρῶση, χιλιόβασανισμένη, καὶ ὅπου ἓνα μόνον φῶς παρηγορητικὸν λάμπει ἢ ποίησιν. Γιατί, ἀκριβῶς, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν ἀξίαν τοῦ ἔργου πού πραγματοποιήσῃ, ὁ Κρυστάλλης εἶναι ὁ ποιητῆς, ὁ καλλιτέχνης. Ὁ ἄνθρωπος πού δὲ θυμᾶται πού καὶ πού καὶ τὴν ποίησιν, καὶ πού γράφει καὶ λίγους στίχους, ἀφοῦ κάνει ὅλα τ' ἄλλα, ἀλλὰ πού κάθε τι στὴ ζωὴν του, ἀπὸ τὰ πικρὰ ὡς τὰ πικρὰ μεγάλα, ἀδιάκοπα, σὲ κάθε ὥρα καὶ κάθε στιγμῇ, δουλεύεται καὶ ὑπάρχει γιὰ νὰ γίνῃ ποίησιν.

Ὁ Κρυστάλλης, ὁ Καμπύσης, ὁ Σπήλιος Πασαγιάννης, εἶναι μιὰ τραγικὴ πλειάδα στὴ νεοελληνικὴ ποίησιν. Ἐξῆσαν καὶ οἱ τρεῖς μιὰ βασανισμένη ζωὴ, κάηκαν καὶ οἱ τρεῖς ἀπὸ τὶς πικρὰς μεγάλας φιλοδοξίας, καὶ ἔφυγαν καὶ οἱ τρεῖς τόσο γλήγορα, δείχνοντάς μας πού, ἂν ζοῦσαν, θὰ μπορούσαν νὰ φτάσουν. Ἴσως ὁ Κρυστάλλης νὰ ἄφησε ἓνα πικρὸν ὀλοκληρωμένον ὀπωδῆποτε ἀπὸ τῶν δυὸ ἄλλων ἔργο. Μὰ καὶ αὐτοῦ τὸ ἔργο, ὅπως καὶ ἂν τὸ πάρης, εἶναι λειψόν. Δὲ δείχνει καλά-καλά παρὰ μιὰ ἀρχή, ἢ ὅποια ἄγνωστο πού θὰ μπορούσε, ἂν πλούτιζε καὶ μέστωνε τὸ νοῦ καὶ τὴν ψυχὴν τοῦ ὁ ποιητῆς, νὰ τὸν ὀδηγήσῃ . . .

Κ. ΠΑΡΑΣΧΟΣ